

Veselīgās
darbavietās
TURI GROŽOS
BĪSTAMĀS VIELAS

Mazaizsargāti darbinieki un bīstamas vielas

Galvenie apsvērumi

- Darbavietas riska novērtēšanas un profilakses pasākumiem attiecībā uz bīstamajām vielām ir jābūt vēršamiem uz darbiniekiem ar specifiskām vajadzībām, kuri ir pakļauti augstākam riska līmenim.
- Riski var būt lielāki tāpēc, ka šādi darbinieki ir nepieredzējuši, neinformēti vai fiziski vieglāk ievainojami, tāpēc, ka viņi bieži maina darbavietas vai strādā nozarēs, kurās izpratne par šo problēmu ir vāja, vai tāpēc, ka viņiem ir augstāks vai atšķirīgs fizioloģiskās jutības līmenis (piemēram, jauniem praktikantiem vai arī atšķirību starp vīriešiem un sievietēm dēļ).
- Īpašas grupas, kurām jāpievērš uzmanība, ir jaunieši un tikko darbu uzsākušie, apkopes darbinieki, migrējoši darbinieki, apakšuzņēmēju darbinieki, darbinieki ar veselības problēmām, grūtnieces un sievietes, kuras baro bērnu ar krūti, kā arī pakalpojumu nozarē strādājošie, kuriem ir zems izpratnes līmenis, kas bieži novērojams nozarēs, kurās pārsvarā strādā sievietes.
- Darbinieki, kas strādā dažādās darbavietās, var nonākt saskarē ar atšķirīgām bīstamām vielām. Ir nepieciešama koordinēta pieeja starp darbinieku vadītāju un objektu vadītājiem. Būtiska nozīme ir tam, lai starp šīm pusēm, tostarp arī pašiem darbiniekiem, notiktu attiecīgās informācijas apmaiņa.
- Darba devējiem ir jāiepazīstas ar valsts tiesību aktiem, lai viņi zinātu precīzas darba drošības un arodveselības prasības un to, kādus darbus atļauts strādāt, kāda vecuma bērni drīkst strādāt, kādi ierobežojumi un kādas atļaujas vajadzīgas.

Veselīgās darbavietās bīstamās vielas tur grožos

Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra (EU-OSHA) 2018. un 2019. gadā īsteno Eiropas mēroga kampaņu, lai veicinātu ar bīstamo vielu izmantošanu saistītā riska novēršanu darbavietās. Kampaņas mērķis ir samazināt bīstamo vielu izplatību un iedarbību darbavietās, vairojot izpratni par risku, ko rada bīstamās vielas, un sniedzot informāciju par efektīvām riska novēršanas metodēm.

Problēma

Darba devējiem ir pienākums izvērtēt risku, kas apdraud darbinieku drošību un veselību un kādam tie ir pakļauti darbā. Veicot riska novērtēšanu, būtu jāņem vērā specifiskas darbinieku grupas, kuras var būt pakļautas riskam, piemēram, jaunieši un tikko darbu uzsākuši darbinieki, apkopes darbinieki, migrējošie darbinieki, apakšuzņēmēju darbinieki, darbinieki ar veselības problēmām, grūtnieces un sievietes, kuras baro bērnu ar krūti, kā arī pakalpojumu jomā strādājošie, piemēram, apkopēji, kas bieži vien ir sievietes. Viņiem ir jāinformē darbinieki (tieši vai ar pārstāvju starpniecību) par profilakses un aizsardzības pasākumiem, kas ieviesti, lai mazinātu, novērstu vai kontrolētu risku, un jākonsultē viņi par šiem pasākumiem.

Riska novērtēšana un profilakses pasākumi

Darba devējam ir jāņem vērā:

- darbavietas izkārtojums;
- vielas, kuru iedarbībai darbinieki būs pakļauti;
- tas, kā viņi rīkosies ar darba iekārtām;
- tas, kā tiek organizēts darbs un darba procesi;
- nepieciešamās apmācības drošības un veselības aizsardzības jomā apjoms;
- riski, ko rada konkrēti darba materiāli, procesi un darbu veidi.

Visiem darbiniekiem ir tiesības:

- zināt, kāds apdraudējums pastāv darbavietā, kas ir jādara, lai pasargātos no tā, un kā rīkoties, ja notiek nelaimes gadījums vai rodas ārkārtas apstākļi;
- saņemt informāciju, instrukcijas un apmācību par šiem jautājumiem, un arī tad, ja notiek izmaiņas darba procesā vai darbavietā (apmācībām ir tieši jāattiecas uz šo darbu un jābūt bez maksas);
- saņemt vajadzīgo aizsargaprīkojumu bez maksas;
- iesaistīties darba drošības un veselības aizsardzības jautājumos, piemēram, uzdodot jautājumus un ziņojot par nedrošu darba praksi un apstākļiem, kā arī apspriesties ar darba devēju par tiem.

Tikko darbu uzsākušie darbinieki un jaunieši

Paaugstināts risks izriet no:

- pieredzes trūkuma konkrētajā nozarē vai darbavietā;
- izpratnes trūkuma par veicamo darbu un darba vidi;
- nevēlēšanās paust bažas (vai arī nezinašanas, kā to darīt);
- neinformētības par esošiem vai potenciāliem riskiem;
- pieredzes trūkuma;

Darba vides risku novērtēšanā ir jāņem vērā konkrētas darbinieku grupas, kuras var būt pakļautas lielākam riskam

- vēlmes atstāt iespaidu uz darba kolēģiem un vadītājiem.

Darbinieki, kas uzsāk darbu jaunā objektā, var:

- neapzināties apdraudējumus;
- neizprast "pašsaprotamus" noteikumus par aprīkojuma izmantošanu;
- nepārzināt objekta izvietojumu, it sevišķi tad, ja bīstamība objektā mainās ik dienas;
- ignorēt brīdinājuma zīmes un noteikumus vai tos apiet.

Darbiniekiem, kas ir jaunāki par 18 gadiem, piemēro īpašus noteikumus neatkarīgi no tā, vai viņi ir pastāvīgi nodarbināti vai iziet apmācību (piemēram, darba praksi), viņi nedrīkst veikt darbu, kas:

- pārsniedz viņu fizisko vai garīgo spēju robežas;
- pakļauj viņus tādu vielu iedarbībai, kas ir toksiskas vai kancerogēnas, var radīt pārmantojamus ģenētiskus bojājumus vai kaitēt vēl nedzimušam bērnam, vai jebkādā citā veidā hroniski ietekmēt cilvēka veselību;
- ietver risku, ko jaunieši varētu neatpazīt vai nevarētu no tā izvairīties pieredzes vai apmācības trūkuma dēļ vai tāpēc, ka viņi nepievērš pienācīgu uzmanību drošībai.

Personas, kas ir jaunākas par 18 gadiem, bet jau ir sasniegušas minimālo skolas beigšanas vecumu, drīkst strādāt šādu darbu, ievērojot īpašus nosacījumus, ja:

- darbs ir svarīgs viņu profesionālās apmācības kursiem;
- darbs tiek veikts kompetenta darba vadītāja uzraudzībā;
- riski tiek samazināti līdz iespējami viszemākajam līmenim.

Darba devējiem ir pienākums:

- izvērtēt riskus pirms jaunieši un tikko darbu uzsākušie sāk strādāt, kā arī būt informētiem par vielām, ar kurām viņi var nonākt saskarē;
- uzticēt viņiem atbilstošu darbu, ņemot vērā viņu prasmes un pieredzi;
- šādu pieeju attiecināt ne tikai uz personām, kas strādā pilnu darba laiku, bet arī uz visiem līgumdarbiniekiem, piemēram, darbiniekiem, kas nolikti, lai palīdzētu nedēļas nogalēs vai skolas brīvdienā laikā, kā arī darbiniekiem, kam tiek nodrošināta profesionālā apmācība vai kas stažējas;
- nodrošināt nepieciešamo darba organizāciju, kas ietver specifisku uzraudzību un kompetentus darba vadītājus, kuriem ir laiks veikt savus pienākumus;

- nodrošināt darbam pielāgotu apmācību – jauniešiem var neapzināties „pašsaprotamus” riskus.

Ja strādājošam jauniešim rodas šaubas par jebkura viņa darba aspekta drošību, viņam ir tiesības un pienākums savas bažas paust darba vadītājam. Viņam ir arī tiesības atteikties veikt nedrošu darbu.

Migrējošie vai pagaidu darbinieki

Darba devējiem jo īpaši jāņem vērā:

- valodas un saziņas problēmas;
- pamatprasmes, tādas kā rakstpratība un rēķinpratība, fiziskais stāvoklis, vispārējā veselība un pieredze attiecīgajā jomā;
- vai attiecīgo darbinieku profesionālā kvalifikācija ir savietojama ar attiecīgajā valstī pieprasīto, un vai tā ir patiesa;
- tikko darbu uzsākušo darbinieku iespējamās attieksmes un pieņēmumu ietekme attiecīgajā valstī vai citu darbinieku attieksmes un pieņēmumu ietekme attiecībā uz šo darbinieku.

Darbinieki var neizprast saņemto apmācību un/vai norādījumus drošības un veselības aizsardzības jomā. Konkrētāk, viņi var:

- pārprast kolēģu sniegtu drošībai būtisku informāciju vai arī nespēt to izmantot, lai brīdinātu citus ārkārtas situāciju gadījumā;
- nespēt efektīvi sazināties ar darba vadītājiem;
- nesaprast cits citu, neskatoties uz to, ka viņi nāk no viena pasaules reģiona vai ir līdzīgu etnisko grupu pārstāvji;
- neatpazīt apdraudējumus;
- neizprast “pašsaprotamus” noteikumus par aprīkojuma izmantošanu;
- nepārzināt objekta izvietojumu, it sevišķi objektos, kuros bīstamība var mainīties ik dienas, piemēram, būvniecības vai tīrīšanas jomā.

Darba devējiem ir:

- jānodrošina, lai nodarbinātības aģentūrām un uzņēmumiem, kas izmanto to nodrošinātos pagaidu darbiniekus, būtu skaidri un saskaņoti noteikumi drošības un veselības aizsardzības informācijas apmaiņai, pirms pagaidu darbinieki vai darbinieki, kas pieņemti pastāvīgo darbinieku īstermiņa prombūtnes laikā, uzsāk darba attiecības;
- jānodrošina, lai nodarbinātības aģentūras, kas nodrošina pagaidu darbiniekus, attiecīgā gadījumā tiem būtu veikusi atbilstības pārbaudes;
- rūpīgi jāaplāno darbinieku ievadapmācība, nepieciešamības gadījumā izmantojot bīstamību ilustrējošus fotoattēlus, kā arī jānodrošina pienācīgas kvalitātes informācija vienkāršā, skaidrā valodā vai arī darbiniekam saprotamā valodā.

Darbinieki ar veselības problēmām

Personas ar veselības problēmām var būt uzņēmīgākas pret bīstamo vielu izraisīto kaitīgo ietekmi uz veselību. Piemēram, dažas vielas var radīt ādas vai elpošanas sistēmas kairinājumu. Ja darbinieki ir tikusi pakļauti kairinājumam, ir jānovērš viņu pakļaušana turpmākai tā iedarbībai, piemēram, piešķirot viņiem darbu, kurā šāda iedarbība nav iespējama. Darbinieki, kuriem ir bojāta āda, tostarp vaļējas brūces, ir jutīgāki pret dermālu iedarbību, jo ķīmiskas vielas šādi var iekļūt organismā ātrāk nekā caur veselu ādu.

Medicīniskā uzraudzība var palīdzēt nodrošināt pārraudzību gadījumā, ja konkrēti darbavietas faktori negatīvi ietekmē atsevišķas veselības problēmas. Tādā gadījumā ir jāizvērtē personas arodekspozīcijas veidi un jāpieņem lēmums par to, vai nepieciešams uzlabot kontroli un/vai pasargāt personu no arodekspozīcijas.

Grūtnieces vai sievietes, kuras baro bērnu ar krūti

Saskaņā ar Direktīvu 92/85/EEK grūtniecēm un sievietēm, kuras baro bērnu ar krūti, nekādos apstākļos nedrīkst likt veikt pienākumus, kas saskaņā ar novērtējuma rezultātiem saistīti ar risku tikt pakļautām tādiem kaitīgas iedarbības faktoriem, kas varētu apdraudēt drošību un veselību. Darba devējiem ir jānovērtē visi riski, kas var negatīvi ietekmēt drošību vai veselību, kā arī iespējamā ietekme uz grūtniecību vai barošanu ar krūti, un jāveic atbilstīgi pasākumi.

Šie darbinieki var būt pakļauti riskam, ko rada dažādi darba procesi, darba apstākļi, bioloģiskās vai ķīmiskās vielas, un šie riski atšķirsies atkarībā no darbinieka veselības stāvokļa un grūtniecības posma. Šādi riski ir:

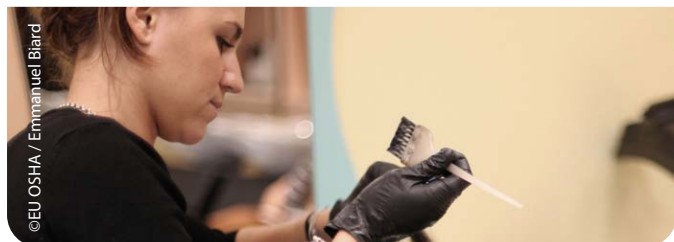
- saskare ar infekcijas slimībām;
- saskare ar svinu;
- saskare ar citām bīstamām vielām.

Šos riskus nav jāvērtē atsevišķi, bet gan kā daļu no kopējās riska novērtēšanas. Darba devējiem varētu būt jāpārskata riska novērtējumi visā darbinieces grūtniecības laikā un:

- uz laiku jāmaina attiecīgās darbinieces darba apstākļi un/vai darba laiks;
- jāpiedāvā piemērots alternatīvs darbs; vai
- jānodrošina darbiniecei apmaksāts atvaļinājums.

Darbinieki var dalīties ar ārstu vai vecmāšu ieteikumiem ar darba devējiem vai arodslimību ārstiem, lai šo informāciju varētu izmantot riska novērtēšanā.

Darbinieki pakalpojumu profesijās un dzimumu līdztiesības jautājumi

Sievietes un vīrieši strādā dažādās profesijās un nozarēs, un attiecīgajās nozarēs veic dažādus uzdevumus, tāpēc sagaidāms, ka viņi var tikt pakļauti dažādu bīstamu vielu iedarbībai. Sievietes pārsvarā dominē pakalpojumu sniegšanas nozarēs, kurās parasti ir zema izpratne par bīstamo vielu radīto risku, piemēram, uzkopšanas vai veselības aprūpes nozarēs.

Tāpat pastāv dzimumu atšķirības tajā, kā noteiktas bīstamās vielas metabolizējas vai uzkrājas organismā.

Riska novērtēšanā jāņem vērā dzimumu līdztiesības jautājumi, apzinot mazāk acīmredzamus apdraudējumus un veselības problēmas, kas ir biežāk izplatītas sievietu dzimuma darbinieku vidū. Tajā būtu jāietver:

- bīstamo vielu, kas ir plaši izplatītas jomās, kurās dominē vīrieši un sievietes, novērtēšana un mērīšana;
- bīstamu vielu konkrētas ietekmes uz sievietu veselību, tostarp reproduktīvo veselību, izvērtēšana un konkrētu pasākumu piedāvāšana, lai samazinātu arodekspozīciju sievietēm;

- strukturēta sievietu un vīriešu dzimuma darbinieku iztaujāšana par to, ar kādām problēmām viņi saskaras darbā;
- izvairīšanās izteikt provizoriskus pieņēmumus par to, kas ir „triviāls” un kuras personas var tikt pakļautas arodekspozīcijai;
- apsvērumi par visu darbaspēku (tostarp, piemēram, par tīrīšanas un pakalpojumu sfērā nodarbinātajām personām);
- sievietu mudināšana ziņot par problēmām, kuras, viņuprāt, var ietekmēt viņu drošību un veselību darbā, kā arī veselības problēmām, kas var būt saistītas ar darbu;
- veselības uzraudzības veikšana attiecībā uz sievietu un vīriešu dzimuma darbinieku darbu;
- nodrošināšana, lai personām, kuras veic novērtēšanu, būtu pietiekama informācija un pienācīga apmācība par dzimuma jautājumiem darba drošības un veselības aizsardzības jomā;
- uzmanība darbaspēka dažādībai un attiecīgai darba un profilakses pasākumu pielāgošanai (piemēram, tāda aizsargaprīkojuma izvēle, kas atbilst personu vajadzībām, ir piemērots sievietēm, kā arī vīriešiem, kas nav uzskatāmi par “vidusmēra” vīriešiem);
- sievietu dzimuma darbinieku iesaistīšana lēmumu pieņemšanā un risinājumu īstenošanā;
- nodrošināšana, lai sievietēm un arī vīriešiem tiktu sniegta informācija par drošību un arodveselību, kā arī apmācība par veicamo darbu, nodrošinot, ka tiek iesaistīti nepilna darba laika darbinieki, pagaidu darbinieki un aģentūru norīkoti darbinieki.

Avoti: Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras (EU-OSHA) un Apvienotās Karalistes Veselības un drošības pārvaldes (HSE) tīmekļa lapas par mazaizsargātiem darbiniekiem (<http://www.hse.gov.uk/vulnerable-workers/>).

Plašāka informācija

OSHWiki raksts “Bīstamas vielas un neaizsargātas darbinieku grupas”
https://oshwiki.eu/wiki/Dangerous_substances_and_vulnerable_groups

EU-OSHA tīmekļa lapas par jauniešiem (<https://osha.europa.eu/lv/themes/young-workers>) un sievietēm, un darba aizsardzību (<https://osha.europa.eu/lv/themes/women-and-health-work>)

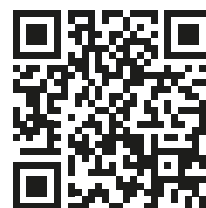
Faktu lapa Nr. 43: dzimumu līdztiesības jautājumu iekļaušana riska novērtēšanā
<https://osha.europa.eu/lv/tools-and-publications/publications/factsheets/43/view>

Faktu lapa Nr. 64: jauniešu aizsardzība darbavietā
<https://osha.europa.eu/lv/tools-and-publications/publications/factsheets/64/view>

66. e-fakts: tehniskā uzraudzība un bīstamas vielas
<https://osha.europa.eu/lv/tools-and-publications/publications/e-facts/e-fact-66-maintenance-and-hazardous-substances/view>

41. e-fakts: uzkopšanas speciālisti un bīstamas vielas
<https://osha.europa.eu/lv/tools-and-publications/publications/e-facts/efact41/view>

#EUhealthyworkplaces

www.healthy-workplaces.eu